

□ Betül Hazal DİNÇER & Aslıhan DENİZ & Ömür Can ÇELİK¹

KUMUKLAR: ETNİK HAKLARI VE GELECEKLERİNE YÖNELİK BİR İNCELEME

KUMUKS: ETHNIC RIGHTS AND REVISION OF THE WAY TO ITS FUTURE

Kumuklar² Kuzey Kafkasya'daki en büyük topluluktur. Dağıstan, Çeçenistan ve Kuzey Osetya'da yaşamaktadırlar. Rusya 2010 nüfus sayımı sonuçlarına göre Kumukların nüfusu 503.060'tır (431.736'sı Dağıstan'da olmak üzere). Aynı sonuçlara göre Dağıstan'daki diğer bir yerli Türki grup olan Nogayların sayısı ise 103.660'tır (40.407'si Dağıstan'da olmak üzere), Dağıstan'daki Azerilerin sayısı ise 130.919'dur.³

Rusya'daki bir önceki nüfus sayımı 2002'deydi; son yapılan sayım ile bu sonuçları karşılaştıracak olursak, Kumukların doğal artışının %19'a denk olduğunu görebiliriz. Bu, diğer Kafkasya gruplarına göre oldukça hızlı bir artıştır. Mesela Karaçaylar için bu rakam %13,6; iken Balkarlar için ise %4,1'dir. Kabardeyler ise %0,6'ya denk gelen olumsuz bir eğilim göstermektedir.

Bu istatistiklere göre, Kuzey Kafkasya'daki Türk nüfusunun büyük bir çoğunluğu Dağıstan'da yaşamaktadır. 2010 yılında Dağıstan'daki nüfusları 603.062'ye eşitti, şimdiye kadar daha da yükselmiş olmalıdır.⁴

Dolayısıyla özellikle de farklı etnik grupların Kafkas Avarları ve Dargilere atfedilmesini dikkate aldığımız takdirde, Dağıstan'daki Türk gruplar çoğunluktadır. Sovyetler zamanında hükümet, cumhuriyetteki Türki grubu ile herhangi bir ittifak kurmayı imkansız kılmak için elinden geleni yaptı. Şimdi ise bu durum değişmekte; Türki grubunun üstünde eski Sovyet zamanındaki gibi bir baskı söz konusu değil. Rusya ve Türk dünyası arasında köprü görevi görebilmek adına Türk sivil toplum örgütleri, cumhuriyetteki Kumukların, Azerilerin ve Nogayların ortak dil bilimsel ve etno-kültürel projelerini ilerletmek için çalışmalıdırlar. Rusya, Avrasya Entegrasyon projeleriyle eskiden beri risk olarak gördüğü Türkileri artık bir potansiyel olarak görüp Türk politikasını yeniden gözden geçirmelidir.

Dağıstan, Kuzey Kafkasya'daki en büyük cumhuriyettir. Bugün Dağıstan olarak bilinen bölgeler, uygarlık akımları bakımından her zaman bölgedeki en etkin yer olmuştur ve bugünlerde ise Kuzey

¹ Bu metin Başkent Üniversitesi İngilizce Mütercim-Tercümanlık 2. sınıf öğrencileri, Aslıhan Deniz ve Ömür Can Çelik tarafından SmartCat kullanılarak Arş. Gör. Betül Hazal Dinçer koordinatörlüğünde bir çeviri projesi kapsamında çevrilmiştir: "Kumuks: Ethnic Rights and Revision of the Way to Its Future". *Tehlikedeki Diller Dergisi*. 4. Cilt, s. 349-356.

² Bu etnik grubun sivil toplum örgütü temsilcileri, normalde Rusça'dan "Kumyk" olarak ödünç alınan bir kelime olsa da kendi etnik grubu için bu tip bir adlandırmada ısrar etmektedirler.

³ 2010 yılına ait bütün Rusya nüfus sayımları için bkz. (Results of All-Russian Census in 2010) www.gks.ru.

⁴ 2002 yılına ait bütün Rusya nüfus sayımları için bkz. www.perepis2002.ru/index.html?id=17.

Kafkasya'nın medeniyet merkezidir. Kuzey Kafkasya'daki Rusların varlığı ise tamamen Dağıstan'ın durumuna ve cumhuriyette yaşayan halkların sadakatine bağlıdır.

Dağıstan etnik değil; coğrafi bir nosyondur. Bu cumhuriyet birçok etnik gruba ev sahipliği yapmaktadır fakat bu yazıda cumhuriyetteki en etkili gruplardan biri olan Kumuklar üzerinde durmak istiyoruz.

Dağıstan (veya bu Cumhuriyete dahil edilen bölgeler) hiçbir zaman bir vilayet olmamıştır; cumhuriyeti incelerken bu bilgiyi akılda tutmak oldukça önemlidir. Dağıstan'ın bölgeleri geçmişte Hazarya'da büyük rol oynayan Kafkas Arnavutluğu'na ev sahipliği yapan Türk Hanlığı'nın bir bölümüydü ve Tarki Şamhallığı⁵ (Kumukya veya Şamhal Tarkovski) ve dağ Avarları, Lezgi, Dargi, Andiler, Laklar ve diğer prenslikler için bir merkezdi. Kuzey Kafkasya bölgesinin İslamlaşması, on asır önce İslamiyet'i kabul eden Dağıstan'dan başladı. Dahası İslamiyet'e geçmeden önce dahi Dağıstan'da yaşayan halkların çoğu Musevilik (Hazar Türklerinde olduğu gibi) ve dağlık bölgelerde Hristiyanlık gibi tek tanrılı dine inanmaktaydılar. Bu bölge coğrafi bakımdan stratejik bir konuma sahiptir; bu yüzden Pers, Osmanlı, Rusya ve bazı zamanlarda Britanya İmparatorluğu gibi farklı imparatorlukların her zaman hedefi olmuştur.

Dağıstan, Hazar Denizi kıyısında konuşlanmıştır. Bölgelerinden İpek Yolu geçmiştir, bu yüzden burası farklı kültürlerin içinden geçtiği bir bölge ve ticaret hattı haline gelmiştir. Bundan dolayı buradaki çok-kültürlülük her zaman bir norm olarak düşünülmüştür ancak bu da her bölgede öncü bir kültürle gerçekleşmiştir. Dağıstan'da tek dillilik hiç söz konusu olmamıştır fakat bugünün dil bilimsel durumu İslamcılar ve milliyetçilerin karşı çıktığı tarihi bir teamüle oldukça benzemektedir. Dağıstan Pedagojik Devlet Üniversitesi'nden Profesör Gasanov bu bölgeyi İslam öncesi dönem geleneklerinin organik başarılarına sahip oldukça gelişmiş Arap-İslam etkisini deneyimleyen ve Dağıstan'ın 19. yüzyılda Rusya ve Avrupa'ya yönelimine dek süren temel Türki medeniyetine girişi olarak betimliyor.⁶

Dağıstan her zaman farklı olmakla birlikte hiçbir zaman bugün olduğu kadar üniteren olmamıştır. Hazarların çöküşünden sonra farklı bağımsız şehir devletleri olarak varlığını sürdürmüştür (Tarki Şamhallığı "Kumukya", Avarlar, Laklar, Lezgi prensliği vb). Bu devletler, örneğin Gürcistan'a karşı olduğu gibi, sadece askeri nedenlerle yayılmacı işgallere ya da fetih savaşlarına karşı mücadele etmek için birleşmişlerdir.

Sonuç olarak bugünün Dağıstan'ı yönetim bakımından geleneksel olmayan bir yapıda kaşımıza çıkmaktadır. Bölgede yolsuzluk yaygın ve gençliği için hiçbir gelecek vaat etmeyen bir yaşam vardır. Ayrıca, Rusçanın başka dil fonksiyonlarının üzerini kapattığı, diğer dilleri zorladığı ve otoriteler

⁵ "Şavhallanı veya Şamhallık" (Shawkhallik) veya (Shamakhallik); Kumukça "Şamhal" (Şawxal) kelimesinden türemiştir (Metinde bu kelime kullanılacaktır). Kelimenin ilk ortaya atılışı 1327'ye dayanmaktadır. Bu kavram Profesör Harun-Rashid Guseynov'un çalışmasında detaylıca açıklanmıştır. Şamhal "Şawxal" hakkında daha fazla bilgi almak için bkz. www.kumukia.ru/modules.php?name=Pages&pa=showpage&pid=5006.

⁶ X.Рамазанов, А.Шихсаидов, Дагестан: перекресток цивилизаций, рецензия на одноименную монографию проф. М.Р. Hasanov "Dağıstan gerçeği" gazetesinde, (Kh. Ramazanov, A. Shikhsaidov, Dağıstan: medeniyetlerin birleştiği yer, Profesör M. Gasanov'un monografisi hakkında gazetede yayımlanan bir tanıtım yazısı (aynı isimle) 'Dagestanskayapravda') www.dagpravda.ru.

tarafından yanlış yönlendirilen, daha önce görülmemiş ezici düzeyde bir dil bilimsel asimilasyonunun söz konusu olduğu en başarısız Rusya bölgelerinden biridir. Aynı zamanda uygarlık akımı bakımından bir merkez olan zıtlıklar bölgesidir: Hiçbir yerde buradaki kadar gece kulübü, dövme salonu ve onlara komşuluk yapan aşırı Ortodoks İslamcı merkezleri göremezsiniz.

Dağıstan, birbiriyle düşünce yapısı olarak çelişen 3 farklı bölgeden oluşmaktadır. Bunlardan en etkili olanı *Plato*'dur (*Kumuk ve Nogay ovaları*). Burası Derbent'in güneyinden başlayıp Kuzey'de Nogay'a kadar uzanan ve cumhuriyetin Derbent dışında bütün şehirlerini kapsayan bir kıyı bölgesidir. İkinci bölge ise Derbent'te bir merkezle beraber *Güney Dağıstan*'dır. Bu bölge ayrıca Lezgilerin yaşadığı Azerbaycan'ın bazı kuzey bölgelerini etkilemektedir. Sonuncu ve bu bölgelerin Avrupa Medeniyetleri çerçevesinde varlığı bakımından en sorunlu bölgesi ise Dağlık Dağıstan'dır. Burası, dini bakımdan en Ortodoks olan ve cumhuriyetin ekonomik bakımdan en az gelişmiş bölgesidir.

Bu üç bölgedeki durumu bilmeden, Dağıstan'ın gerçeklerini değerlendirmek imkânsızdır.

Bu nedenle hem kendi aralarında hem de Rusya Federasyonu'nun diğer bölgeleri ile ortak durumları ve kuşkusuz kendi özellikleri olan bu üç bölgenin dil bilimsel durumunun tanımlanması gerekmektedir.

Plato (Kumuk ve Nogay ovaları)

Dağıstan platosunun yerli halkları, Kumuklar⁷ ve Nogaylardır, ayrıca Rusya İmparatorluğu'nun fethinden sonra Slav etnik grupları, Ukraynalılar, Ruslar ve ayrı bir etnik grup olarak tanınmayı isteyen Kazaklardır.

Kumuklar ve Nogaylar Türkçe konuşan halklardır; dilleri arasında ise çok farklılık yoktur. İkisi arasındaki fark, Romanya'da konuşulan Rumence ve Moldovya'da konuşulan Rumence arasındaki farklılık kadardır. Buradaki coğrafi isimler, Türklerin yaşamadığı yerlerde bile (Kızılyar gibi) genellikle Türkçe kökenlidir.⁸ Plato, eski Tarki Şamhallığı'nın bir bölgesidir. Tarki Şamhallığı, normal bir Avrupa ülkesi⁹ niteliği taşıyan tüm bölgeler arasında en etkili olanıydı. Ancak Rus işgalinden sonra hepsi tek bir Dağıstan çatısı altında birleşti.

⁷ Bu etnik grubun sivil toplum örgütü temsilcileri, normalde Rusça'dan "Kumyk" olarak ödünç alınan bir kelime olsa da kendi etnik grubu için bu tip bir adlandırmada ısrarcılardır.

⁸ Kızılyar 'kırmızı' anlamına gelen "kyzyl" ve 'kıyı' veya 'sahil' anlamına gelen iki Kumuk kelimesinden türetilmiştir.

⁹ Tarki Şamhallığı'nın amblemleri Kumuk gazetesinin baş editörü tarafından derinlemesine betimlenmiştir 'Yodaş'K.Aliev, TarğuŞawxallanigerbi, Kumukça hakkında bkz. www.kumukia.ru/modules.php?name=Pages&pa=showpage&pid=1010.

Dağıstan'ın ekonomik ve siyasi hayatı daima bu bölgede geçmiştir. Bundan dolayı son yıllarda, nispeten daha az gelişmiş olan diğer iki bölgeden göç alan bir bölge haline gelmiştir. Tarihçi Y. Idrisov'a göre, Kuzey-Doğu Kafkasya'nın¹⁰ tüm ekonomisini bir Kumuk Şamhalı kontrol altında tutmuştu. Plato'da daima bir Türki topluluğu (karşılıklı olarak birbirlerini bugün dahi anlayabilen Kumuk, Azeri ve Nogay karışımı) egemenliği vardı. Sovyet zamanında bile Azerilerle ve diğer Plato'da yaşayan kişilerle temasa geçildiğinde, bu bölgede ve diğer iki bölgede de Türkçe gayri resmi ortak dildi. Şu anki nesil bile Plato'ya yerleşen dağcıların diğer etnik gruplarla Türkçe konuştuğu zamanları anımsar. Türkçe, devlet tarafından zorlanan bir dil değildi; Sovyet dönemi öncesi büro eğitimi¹¹ ve uluslararası ilişkiler için kullanılan bu bölgede geleneksel bir dildi. Türkçe bilen bir kişi, geniş Türki dünyasıyla iletişime geçebilirdi. Dahası dini metinler bu dile çok uzun zaman önce çevrildi. Buradaki sorun sadece İslam dini ile alakalı değil, diğer dinlerle de alakalıydı. Kutsal kitap İncil, Kumukça'da (Türkçe) yüzyıllardır varlığını sürdürmektedir.¹² Dağıstan'daki diğer tüm diller kelime haznesi açısından Türkçeden fazlasıyla etkilenmiştir fakat Kumukça, Nogayca ve Azericede Nah-Dağıstan dillerinden birkaç kelime bulmak mümkündür. Rusçada bile çok sayıda Türkçe kelime ve ifade bulunmaktadır. Bunların çoğu kesinlikle Kafkas Türklerinden geçmiştir.¹³ Plato, diğer iki bölgeden daha çok geliştiği için cumhuriyette en çok çok-dilliliğin söz konusu olduğu bölge haline gelmiştir. Regnum.ru gazetesinin baş editörü Bay Kozenin, bu durumun Plato'da her ay gerçekleşen etnik gruplar arası ilişkilerde problemlere yol açtığını yazmış; ¹⁴ancak etnik gruplar arası boyutta yatan başka bir sorun olan Rusçanın eğitim, yönetim, medya ve adli mecralarda mutlak hakimiyete sahip olmasından bahsetmekten kaçınmıştır. Bu politikanın sonucu olarak, günlük iletişimde insanların evlerinde bile tam bir Rusça üstünlüğü söz konusudur. Farklı milletlerden insanlar, başarılı bir kariyer için gerekli olmayan ana dillerini göz ardı etmeye başlayıp sadece Rusça konuşmaya başladıklarından bu durum dil asimilasyon süreçlerini tetiklemiştir. Bu sebeple dil asimilasyonu problemi bu bölge için en tartışmalı konulardan birisidir. Anladığımız kadarıyla, bu durum aynı zamanda buradaki İslamcı bölücülük sorununun altında da yatan temel tetikleyicidir. Bu düşünce Dağıstan'ın dini tarihi

hakkında önde gelen bir uzman olan Prof. Shikhaliev ile görüşmemiz sırasında doğrulanmıştır. Prof. Shikhaliev'in dediği gibi, Dağıstan'da İslamcılarının başarılı olmalarının nedenlerinden biri etnokültürel tatmin eksikliğidir. Etnik kültürünü ve kültürel kimliklerinin en önemli bileşenlerinden biri olan anadillerini kaybettiklerini hisseden insanlar, kendi ulusal-kültürel kimliklerine benzer ve onlarla bağlantılı bir şey aramaya başlarlar. Böylece İslamcılar “yeni bir medeniyet enjeksiyonu” vererek

¹⁰ Ю.М.Идрисов, БорьбаТарковскогогосударствазанезависимость, (YusupIdrisov, Tarki Şamhallığı'nın bağımsızlık mücadelesi) www.kumukia.ru/modules.php?name=Pages&pa=showpage&pid=16.

¹¹ Bu, buradaki tek eğitim türüydü. İnsanlar sadece medrese denilen dini okullar yoluyla eğitilebiliyordu

¹² K. Güner, Kumukça Kutsal Kitap İncil bkz. www.kumukia.ru/modules.php?name=Pages&pa=showpage&pid=2002.

¹³ Rusça'da Türkçülük, bkz. turkportal.ru/projects/slovar-zaimstvovaniy/tjurkizmy-v-russkom.html.

¹⁴ К.Козенин, ПерспективырискимногонациональныхрайоновравнинногоДагестана, (K. Kozenin, Dağıstan'ın çok etnik gruplu bölgelerinin riskleri ve genel durumları). www.regnum.ru/news/kavkaz/1453867.html.

onları yanlarına çekerler. Bu durumun kurbanlarıysa dillerini kaybetmelerinden dolayı oluşan kültürel boşluğu doldurmada bu olayın onlara yardımcı olacağını düşünürler. İşte gençlerin İslamcılara katılmalarının nedenlerinden biri budur; ancak tabii tek sebep bu değildir. Ayrıca Plato'nun artan nüfusu, Cumhuriyet'in kuzeyindeki Nogay topraklarının çölleşmesi gibi ekolojik sorunların artmasına neden olmuştur. Bu da dağlardaki çiftçiler ve yerli Nogaylar arasında etnik gerilimlere neden olmuştur. Bazı kitlesel medya araçları, yetkililerin ilgisini bu meseleye çekmeye çalışarak onları durumdan haberdar etmeye çalışmaktadır.¹⁵ Rus sorunu hiçbir zaman Dağıstan'daki en önemli mesele olmamasına rağmen komünizmin çöküşünden sonra bu konuda bazı kaymalar gerçekleşmiştir. Plato'ya göç eden yerli Ruslardan ve Türklerden görüş bakımından tamamen farklı olan dağcılardan (Avarlar, Dargiler, Laklar ve diğer gruplar) dolayı, Ruslar Rusya'nın diğer bölgelerine göç etmeye başladılar. Bunun sonucunda, Dağıstan'da Rusların nüfusu iki katından fazla azaldı.

20. yüzyılda 90'ların başında Kumuklar ve Nogaylar, Dağıstan'daki statükonun değiştirilmesi amacıyla milliyetçi siyasi hareketler oluşturdular. Kumukça'da anlamı "eşitlik" olan, "Tenglik"¹⁶ adı verilen Kumuk hareketi, Plato'nun hızla değişen geleneksel etnokültürel durumuna karşı toplu gösteriler düzenledi. "Tenglik" bir yandan komşu Çeçenya'da hüküm süren bölücü faaliyetlere karşı çıkarken Dağıstan'ın merkezileşmesine ve dağıstanlaştırılmasıyla mücadele etti. Bu durum onlara göre cumhuriyetteki etnik kültürel sınırları yok ediyordu, bu sebeple de Tenglik cumhuriyetin federalleşmesinden yanaydı.

Bir başka milliyetçi grup ise Nogayca'da "birlik" anlamına gelen Nogay hareketi "Birlik"ti. Birlik, daha da ileriye giderek, Kafkasya bölgesinde yaşayan Nogaylar için ayrı bir cumhuriyet kurulması gerektiğini savundu. Bu kavram, Nogayca internet sitesinde Bay Adjiniyazov tarafından oldukça iyi bir şekilde açıklanmıştır.¹⁷

Kumuk milliyetçi hareketi günümüzde hala varlığını korumakta ve zaman zaman da hissettirmektedir. 90'ların ortalarında bu hareket zayıflamaya başladı ve bu zayıflamanın nedenleri arasında, Kumuk seçkin temsilcilerine suikast yapılması ve Kumuk protestosunun

kısmen İslamcı forma dönüşmesi gösterilebilir. Tenglik destekçilerinden bazıları bugün Kumukların etnik hakları için mücadele eden diğer etnik organizasyonlara dönüştü. Ancak, Lezgiler ile birlikte Kumuklar Dağıstan'da en çok kendi kendine örgütlenen gruplardır. Buna ek olarak, Dağıstan'ın siyasi sürecinden fiilen dışlanmış olan Lezgilerin kendilerini Dağıstan'ın dışında örgütlemeleri durumunda Kumuklar Dağıstan siyasi sahnesinde geride kalan en önemli oyunculardan birisi haline gelir.

Dağıstan'daki Kumuk topluluğunun liderlerinden biri birkaç yıl önce Moskova'da öldürüldü. Dağıstan'da Avar hegemonyasına karşı açıkça savaşan Alimsoltan Alkhamatov, Hasavyurt bölgesinin başıydı.¹⁸ Kitlesel medyadaki mesajlara göre, Alkhamatov çok zor ve içe kapanık biriydi. Kumuk

¹⁵ СеверДагестананаграницеэкологическойкатастрофы, 23 июля2007 г., Агро XXI, (Kuzey Dağıstan ekolojik felaketinin eşiğinde, 23 Temmuz 2007, Агро XXI) www.agroxxi.ru/arhiv-novosti/sever-dagestana-na-grani-yekologicheskoi-katastrofy.html.

¹⁶ К.Алиев, «Тенглик»: предпосылкивозникновенияитенденцииразвития, (K.Aliev, "Tenglik": ortaya çıkma ve gelişme eğilimlerinin ön koşulları) www.kumukia.ru.

¹⁷ Б.Аджиниязов, Современныенациональныеинтересыногайцев, (B.Adjiniyazov, Nogayların çağdaş etnik ilgileri) www.nogaici.ru.

¹⁸ Комсомольская правда, ГромкоеубийствоМосква: расстрелянглаваадминистрацииХасавюртовскогорайонаДагеста на, (Komsomolskaya Pravda,Moskov'da yankı uyandıran suikast: Dağıstan'ın Hasavyurt bölgesi yönetiminin başkanı vuruldu). kp.ru/daily/24367.5/551302/.

topluluğunun gerçek bir lideri olarak Dağıstan'ın önceki başkanı M. Gimbatov ve bazı sözü geçen Avar klanları ile gerçekten sıkı bir ilişkiye sahip Kumukları birleştirebilecek tek kişiydi.

Plato dilleri ilkokullarda öğretim dili olarak öğretilir (nadiren), fakat dillerin zorunlu eğitim programlarından çıkarıldığı şehirler dışında, ortaokullarda sadece bir ders olarak (dil ve edebiyat) ve üniversitelerde ise etnik gazetecilik ve filoloji fakültelerinde ders olarak öğretilir. Yine de bu dillerin gelişim düzeyi, varlıklarını genişletmeyi ve derinleştirmeyi mümkün kılar. Kitleli medyada çoğunlukla devlete ait olmayan internet siteleri, dergiler, devlet gazeteleri vardır, bu nedenle TV'de varlığı oldukça kısıtlıdır. Yönetimde, adli alanda, radyoda veya televizyon kanallarındaki yayınlarda, ekonomik ve sosyal yaşamda bu diller temsil edilmemektedir. Ayrıca Azericede alfabelerin kullanımıyla ilgili bize oldukça tuhaf gelen bir durum mevcuttur. Dağıstan'da basılı medya dilinde yazılar Kiril alfabesiyle yayımlanırken¹⁹, bu dilin resmi bir dil olduğu komşu Azerbaycan'da Latin alfabesi kullanılır.

Rusya'daki Kumuk hareketinin birçok güçlü merkezi bulunmaktadır. Birincisi Dağıstan'da, cumhuriyetin başkenti olan Mahaçkale'nin dış taraflarındadır. Tarğu (Tarki/Targu)'dan gelen Kumuklar ve çevresindeki yerleşim yerleri, Çeçenlerin Orta Asya'ya sürülmesiyle Hasavyurt bölgesinin Çeçen köylerine sürüldü. Bu olaydan sonra Tarğu ilçesi tahrip edildi; belediye statüsü iptal edildi ve buranın bölgeleri, o günlerde Dağıstan yönetiminde yer edinmiş, aynı etnik grupların oturduğu dağlık bölgelere tarımsal amaçla verildi. Tarğu Kumukları, Çeçenler evlerine dönmeye başladıklarında bölgelerine geri döndüler. Geri döndüklerinde, önceki Tarğu ilçesinin Mahaçkale'nin bir parçası olduğunu ve çoğu bölgesinin tarım amacıyla başka bölgeler tarafından alındığını öğrendiler. Bu nedenle Kumuklar, bu kesimde kendi bölgelerinin çok küçük bir kısmına yerleşmek zorunda kaldılar. Ancak, bölge yetkilileri problemlerini görmezden geldiler ve bu mesele 2012 yılında, Tarğu Kumukları zorunlu olarak çıkarılmadan önce Tarğu'nun bir parçası olan Karaman adı verilen yerde protesto kampı yapınca gündeme geldi. Karaman protestosu çok yaratıcı bir faaliyete dönüştü. Protestocular Karamana bir cami inşa ettiler, bölgeyi temizlediler, ağaç diktiler ve çimen ektiler. Bütün bunlar onların bu topraklara karşı sevgisini simgeliyor, fakat bölge yetkilileri bu sorunu çözmeyi reddetti.

Bu sırada problem hala çözülmedi; kamp eylemcileri protestoları durdurmayı reddediyorlar. Dahası Karaman topluluğu sadece bir protesto kampı olmaktan çıktı. Tarğu, Kumukların kültürel bir merkezi ve Kumukiya'nın eski başkenti olduğundan protesto diğer bölgelerden Kumukları buraya çekiyor. Karaman, Kumuk dayanışmasının sembolü oldu. Ayrıca Rusya'da başka bir Kumuk faaliyeti merkezi de bulunmaktadır. Bu, Moskova'da kendiliğinden örgütlenen bir Kumuk organizasyonudur. 2014 yılında etnokültürel gelişimi sağlamak için "Özden" adında kendi

¹⁹ Bunu Dağıstan'ın "Derbend" Azerice gazetesinde, derbend.etosmi.ru/catalog_stats.php?cid=3 adresinde görebilirsiniz

kendine örgütlenen Moskova Kumuk organizasyonu kuruldu. Ocak 2015'te bu organizasyonunun aktivistleri Kumukça'yı geliştirmek, Kumuk kültürünü korumak ve "Qumuqlar" adlı Kumuk projelerini koordine etmek için Moskova Kumuk organizasyonunu oluşturdular ve MKO "Özden" gençlik kolu haline geldi. Bölgedeki aktif çalışmaları sayesinde kurulan bölgesel Kumuk organizasyonlarıyla birlikte MKO "Qumuqlar"ın stratejisine göre, bu organizasyon Kumuk STK'larını Rusya ve Türk dünyası arasında bir kültürel köprü haline getirmek için Rusya'daki Kumuk hareketini yeniden düzenlemek istiyorlar. Bu girişim hem Rus yetkililer, hem de Türkler tarafından sıcak karşılandı. Organizasyonun bölgesel birimleri söz konusu olduğunda ise Çeçenya'daki Kumuk ulusal kültürel özerkliği "Töre"nin en iyi projelerinden biri olduğu belirtilmelidir. MKO "Qumuqlar" Kumukların hızla büyüyen bir organizasyonu haline geldi. "Töre" ve "Özden" ile birlikte, Aralık 2014'te Grozny'de ilk konferansını gerçekleştirdi ve daha önceden yapılmamış bir söylemle, Rusya'daki Türk sorununun uzun zamandan beri düşünüldüğü gibi bir risk olarak değil de, bir potansiyel olarak görülmesi gerektiğini ifade etti. Kumuk STK'ları da Rusya ve Türk dünyası arasında kültürel bir köprü olarak bu değişime katkıda bulunacak.²⁰

Bu amaçla STK'lar, gelecekteki ekonomik ve kültürel iş birliğine insan kaynağı oluşturacaklarına inanarak, şu anda Kumuk gençlerini Rusya ve Türk dünyasının en iyi üniversitelerine yönlendiren eğitim projeleri gerçekleştiriyorlar.

MKO "Qumuqlar"ı bu sonbaharda Moskova'da bir Türk iş ve kültür forumu gerçekleştirmeyi planlıyor. Bu girişim Rusya'daki federal yetkililer tarafından olumlu bir şekilde karşılandı ve şimdi sıra, Türklerin tavrını göstermesinde.

Rusya'daki Kumuk hareketi, Rusya ile Türk dünyası arasındaki ikili ilişkilerin geliştirilmesinde büyük bir rol oynayabilir, ancak projelerini Rus makamlarıyla iş birliği içinde gerçekleştirmek için Türk dünyasının desteğine ihtiyacı var.

---

²⁰Ramazan Alpaut, Grozny Türk dünyasının merkezi haline geldi, kavpolit.com/articles/groznyj_stal_tsentrom_tjurkskogo_mira-12351/.